

Tiszatáj — tiszta táj?

Az egyenlőségjel abszurditása

A szerkesztőségünk számos szép megnyilvánulása dacára — s régi délmagyaros kollégáim biztatása ellenére is — föltettem magamban: nem szólok hozzá a *Tiszatáj — tiszta táj?* címmel, január 16-án kezdődött vitához. A Tiszatáj-ügyben íródott levelünk 54 aláírással megjelent a lapban január 19-én; úgy véltem, nekünk ennél többet mondani fölösleges. Kértük — és várjuk! — a rehabilitáció megtörténtét.

Nem állhatom azonban szó nélkül a Tiszatáj 1986 óta regnáló főszerkesztőjének, *„Miért kell eltávolítani minden Tiszatáj-főszerkesztőt?”* című, a február 10-i lapszámban közzétett levelét. S nem is csak azért, mert önmagát igyekszik hőtisztára mosni —, sokkal inkább azért, mert e közben nem rest odacsapni egy jó adag fekete festéket a régi szerkesztők, illetve a megyei párttervezőkhöz címzett levél aláíróinak képébe.

No persze, igen ravaszul. Ilyeténképpen: „Kétes megvilágítást kap az előző, rehabilitálandó szerkesztőség (egészen biztos, hogy nem ok biztatták fel az aláírókat a beadvány elkészítésére?).”

Nos, erre, mint a levél egyik aláírója, röviden megfelelhetek: NEM! Nem ok biztatták...! S nem is volt szükség semmiféle biztatásra. Egyben azonban a méltatlan és sanda gyanúsítást is kénytelen vagyok visszautasítani — a magam és társaim nevében. Elmondhatnám akár azt is, hol, hogyan, milyen körülmények között vetődött föl a rehabilitáció követelése, legyen elég, azonban, hogy nyomatekintőm: ott, akkor nem volt jelen a leváltott szerkesztők egyike sem.

Ennél több aligha tartozik a gyanúsítóra... Azt talán mégse kell tanúsítanom, hogy nem a volt főszerkesztő, főszerkesztő-helyettes és főmunkatárs szervezte annak idején, '86-ban azt az országos fölháborodást, amely leváltásuk nyomán támadt a magyar szellemi életben; hogy nem ők, hanem a legújabb szegedi bosszorkányper ellen — s egyben az alkotói és szólásszabadság durva megsértése ellen — tiltakozó írók százai küldték akkor vétőjüket a hatalomnak —, s hogy a '86-os, viharos íróközgyűlés haragvó-számunkéró, a Tiszatájat visszafogó fölszólalásait sem ők szerkesztették.

Hogy akkor hát — mit csináltak?...!

Szerkesztettek egy országos rangú és hírű, érdekes és értékes folyóiratot, egy izgalmas, népszerű, kitűnő Tiszatájat —, amely már akkor fölvállalta a társadalmi gondok kimondását, a titfolt szavakat és műveket, amikor bunkó járt érte —, amely már akkor fölvállalta az egyetemes magyarság sorskérdéseit, amikor Erdélyt még nevének nevezni is bűn volt; nemzetközi kalandor-ság, rút nacionalizmus —, s amely fölötte mindezek miatt zakadatlanul ott függött Damoklesz kardja...

Végül is, ezt a bűnösen reformszellemű organumot — többszöri nekiveselkedés után — a kultúrpolitika akkori vezérei 1986-ban betiltatták, — felfüggesztették, szerkesztőit szélnek eresztették; csak éppen a helyüket nem hintették be sóval, hanem kreáltak egy másik szerkesztőséget.

„A legutóbbi eset már egészen látványos volt — írja erről Kaposi — hiszen a fél szerkesztőséget elmozdították...”

— Hogy is van ez? — kérdezhetné valaki — eszerint a másik fele maradt, sőt, ott 5. mindmáig...?

Muszáj kiigazítanom, nehogy a gyanútlan olvasó valamilyen fűzőt képzeljen el.

A régi szerkesztőségből a főszerkesztőt, s a két főállású szerkesztőt — vagyis: az igazi lapcsinálókat — elbocsátották, Mocsár Gábor pedig szolidaritást vállalt velük. Az együttműködést csak két külső, tiszteletdíjas, rovatot nem irányító tag váltotta az új alakulatból. Ezek a tények. De — úgy kell nekik...! A jelen főszerkesztő akkor is úgy csoportosítja őket, ahogy neki „tetszősebb”. Ez persze így durva csúsztatás, viszont a általa, esetleg, sikerült azt a látszatot kelteni a széles közvéleményben, hogy a régi szerkesztőség fele velük vállalt, dolgozik mindmáig; — akkor pedig minek az a nagy hűhó a másik feléért, minek követeli az a „szűk értelmiségi csoport” a rehabilitálást...?

Az efféle álságos fordulatok elgondolkoztatják az embert. A címben kiugrott kérdés (*„Miért kell eltávolítani minden Tiszatáj-főszerkesztőt?”*) fölött is érdemes eltűnődni. Tudott dolog ugyanis, hogy: Vörös László (főszerkesztő: 1975–1986) az egyetlen, akit valóban eltávolítottak. A címbeli kérdés tehát tulajdonképp föl sem tehető, az általánosítás hamis. Viszont, meg kell hagyni, jól hangzik; továbbá segít abba a mederbe terelni a gondolatokat, amelyben aztán minden és mindenki összemosható...

Pedig kicsoda különbségek vannak, tisztelt olvasó! Tessék csak jól odafigyelni, tessék csak észrevenni azt a sandaságot, amellyel a jelen főszerkesztő, régiek mártírjainak fölemlegetve, önmagát mint mártírt jelöltet igyekszik önnel megszajnáltni. Egyfelől...

Másfelől pedig személyes üggyé, sőt: a volt szerkesztők ügyeskedésévé próbálja silányítani a Tiszatáj rehabilitálásának nem szegedi, hanem is csak megyei, hanem országos fontosságú ügyét...

Szükséges hát, hogy elosszassunk itt egy esetleges félreértést: a Tiszatáj régi szerkesztőinek rehabilitálására nem nekik van szükségük. Nem Vörös Lászlónak, Annus Józsefnek, Olasz Sándornak. S nem is csak annak az író-társadalomnak, amely oly sokat szenvedett egy sérelmet sérelemre halmozó, betiltást betiltás után elrendelő posztzsdanovi kultúrapparátus önkényétől. És nem is csak ennek az egyszerű megálázott magyar értelmiségnek van szüksége rá... Hanem az egész bízalmat veszített társadalomnak, a megroggyant hitű nemzetnek van szüksége erre is, mint minden egyéb jóvátételre, hogy lássa valami jelet a megújulásnak, az igazságtévesztésnek —, annak, hogy változik valami...

Ime tehát a kulcsszó: igazságtévesztés. Egy régi, fájdó, sokakat megbotráló, kóztató igazságtalanság orvoslását kértük és kérjük, mi, „ötvennégyek”, a megyei párttervezőtől, illetve az új vezetéstől. Rehabilitációt kértünk, s ebben természetesen szerepelt benne foglaltatik, hogy vissza kell helyezni őket tisztességükbe, amelyben üzenegényhény évig dolgoztak becsülettel.

S most előáll az alig „kétszertendős” főszerkesztő, előáll, aki annak idején elfoglalta a kiebrudaltak helyét, —, most kérem szépen, ő előáll, és azt mondja: márpedig ez a rehabilitáció „antidemokratikus, adminisztratív intézkedés” lenne...

Tetszik érteni, nyájas olvasó...? Az igazságtévesztés — antidemokratikus. A jóvátétel — antidemokratikus... Ezzel a gondolatmenettel élve — senkit az ötvenes évekbeli kitelepítettek közül a saját házába visszaengedni nem lehetett volna! Lakjon

továbbra is a Hortobágyon, vagy a békési tanyákon az illető, mert antidemokratikus lenne a visszaköltöztetése a saját házába —, minthogy azt a kitelepítő korifeus közben már kiutalta valakinek...?!

Azt hiszem, ennek a beállításnak az abszurditása minden ép, morális érzékű ember számára teljesen világos. Kár is rá több szót vesztegetni. Nézzük inkább a különbségeket a lapban található értékek vonatkozásában. A vitacikk persze ezt is szeretné úgy feltüntetni, mintha az új felállásban levezényelt két szűk esztendő hozadéka csak alig valamennyi különbséget volna az előző tizenhat évfolyam teremtéséről. Márpedig azok az évfolyamok nem voltak akármilyenek, erre maga K. M. is tanú, hisz ő is elismerőleg nyilatkozott róluk korábban: „a lap egy hosszabb ciklusának eredményeit értékelő bizottság vezetőjeként — írja — éppen a Tiszatáj érdemeit igyekezett kiemelni.” Ezek szerint — vetődik föl mindjárt a kérdés — utóbb jobb meggyőződése el-lenére nyújtott kezét a Tiszatáj fölszámolásának...? A lap értékeit számon tartva is képes volt közösséget vállalni egy olyan kulturpolitikával, amely azt akarta: legyen is Tiszatáj — meg ne legyen...?!

S lón: egy Tiszatáj-pótló pótl-Tiszatáj. Kísértete a régiek. Az írók túlnyomó része elfordult tőle. Kivétel persze voltak, néhány szebben csengő név is akadt, de a nagy többség mégis csak szolidáris a leváltottakkal, több mint két éve már!

Márpedig az irodalmat — azt nem lehet leváltani... Írók nélkül irodalom! Írói-íratot szerkeszténi?... fölöttebb kínos művelet. Hogy mennyire, arról képet alkothat az olvasó a jelen főszerkesztő egy korábbi interjújáról, mely éppen e hasábon jelent meg, 1987. dec. 17-én, *„Melyik napon a legnehezebb?”* címmel.

S mit felelt erre bő egy éve az a főszerkesztő, aki mostani írásában „alapos, körültekintő, objektív értékelést” reklamál?

— ... vagy, mondjuk a szerdai. Ekkor vannak ugyanis a szerkesztőségi értekezletek... De tényleg, a többi napon sem könnyű — mondja Kaposi Márton főszerkesztő. — A folyóirattal tavaly nyáron történtek következtében kialakult helyzet miatt ENERGIÁINK JAVA RÉSZÉ INKÁBB A FOLYAMATOS MEGJELENÉSÉHEZ SZÜKSÉGES ANYAGMENNYISÉGET ELÉRÉSÉRE, MINTSEM AZ EGYES ÍRÁSOK KÖZÖTTI SZELEKTÁLÁSRA KENYÉTELEN IRÁNYULNI.” (kiemelés tőlem, S. M.).

Vagyis: a mennyiségi „norma” teljesítése a csúcs... Vajon, kell-e ennél ekesebb bizonyíték a szükségmegoldás csődjére? Kell-e még mondani, mekkora aránytévésztés a régi, igazi, életerős Tiszatájhoz mérni a művelő létrehozottat, a hatalomnak ezt a lombikbűbajt...?

Végezetül már csak annyit: ha Kaposi Márton most egy bizonyos „súlyszót” emleget, mely, úgy mond, működik alatta, akkor ez nagyon, de nagyon jó megérzés. Csak kissé kései megérzés: ez a súlyszó ugyanis nem tavaly októbertől vagy december 10-től működik, hanem pontosan attól a naptól kezdve, mikor a ki-nevezést elfogadva, elfoglalta a főszerkesztői széket egy szétvert szerkesztőségben... És megállíthatatlanul működik, azon egyszerű oknál fogva, hogy írókat, költőket, irodalomtörténészeket soha, a legnagyobb hatalomnak sem áll módjában egy laphoz kinevezni.

Az ötvennégyek nevében: **Simai Mihály**
József Attila-díjas író

Fórum a nyilvánosság(hiány)ról

A találkozó első felében összesen hat előadó mondta el gondolatait, a legkülönbözőbb műfajokban fogalmazva.

Bátyi Zoltán a hatalom és sajtó viszonya köré csoportosította gondolatait, s beszélt a nálunk megszokott irányítási rendszeréről, érzékelte annak különbözőségeit is. Egy idézet beszédéből: „... az alapkérdés: ki legyen egy pártlap? A válaszon erre egyértelmű: megítélés szerint a pártbizottságok lapjaiból áll kell alakulnunk a párttagság lapjává. Egy pártlapról senki nem várhatja el, hogy politikájával ellentétes nézetek mellett kardoskodjon, de azt igen, hogy teret adjon a legkülönbözőbb nézeteknek, s hogy olvasóit tájékoztassa valamennyi feltehető politikai irányról.”

Várkonyi Balázs, a szegedi rádió munkatársa állt ezután a mikrofonhoz. Beszédében többek közt Bihari Mihályt idézte („a sajtószabadság az emberi jogok legfontosabbika”), de szót arról, a nyilvánosság meghatározó tényről, miszerint mindenféle hivatali apparátusban magas a párttagság aránya. Megjegyezte ezzel összefüggésben: a párt operatív beavatkozása nemcsak a tájékoztatásban érhető tetten. Beszéde befejező részében nyilvánosan elhatározta magát eszméileg a rádió szerkesztőségétől, amely — mint mondta — „a munkásság szerepéről folytatott legnagyobb vita közepette a munkásság fokozott társadalmi megbecsülésének szükségességéről szót.”

A harmadik előadást Domonkos László tartotta — előadás helyett persze található irodalmi megközelítést írni s idézni mondandójának néhány bekezdését:

„Elképzelek egy országot, ahol az újságírók nem kell tekintettel lenni bizonyos érzékenységekre...”

Elképzelek egy országot, ahol az újságíró nem feltétlenül ellensége hazája érdekeinek, ha nemzettestvéreit kívánja szóba hozni...”

Elképzelek egy országot, ahol a tiltások nem társulnak súlyos emberi hitvány-ságokkal...”

Elképzelek egy országot, ahol a vidéki sajtó nem szenved súlyos és örökletes funkciózavarban...”

Sulyok Erzsébet következett. A szegedi nyilvánosság témakörében arra tett javaslatot, hogy az új társadalmi formációkkal, s a várható átrendeződéssel összefüggésben a város teremtse meg a saját önálló arcú nyilvánosság-fórum-rendszerét, amely nem az országos folyamatok vidékre csorgását, kopírozását, ismétlődését regisztrálja. Mindennek érdekében — hangsúlyozta — „nemcsak korszerű nyomdára, liberalizált papírgazdálkodásra, a posta monopóliumának megszüntetésével újraszervezendő, új terjesztési formákra és érdekeltségre van szükség. Vágyaimban és igényeimben ott van egy szegedi információs központ korszerű, mindentudó, min-

Egy tavalyi találkozón vetődött föl a sajtó szerepével összefüggésben: a nyilvánosságról kellene tanácskozást tartani. (A nyilvánosságról, ami persze nemcsak a sajtót jelenti, hanem tágabb, az alkotmányban is lefektetett összefüggéseiben a gyűlekezési, az egyesülési szabadságot is. S hogy milyen az a nyilvánosság, amely ma Magyarországon megtapasztalható? Egy szóval: ellentmondásos. Sőt ennél több. Ott ugyanis valami nagy baj lehet, ahol újságírók szövetkeznek arra, hogy javítsanak a nyilvánosság működésén. Mert ezt fedi a nemrég — a hatalom szokásos, már szinte ösztönszerű gáncsoskodó reflexei ellenére — megalakult Nyilvánosság Klub.)

Nos, az ötletet elhatározás követte: szombaton a JATE auditorium maximumában lezajlott a találkozó. A téma — nyilvánosság — egy jelzót kapott: szegedi. S ez egyszerre bővíti és szűkíti a kérdéskört.

denféle lapot szolgáló archívummal, szigorúan tudományos alapokon megszervezett és ugyancsak mindenki lapját kiszolgáló közvélemény-kutató bázissal...”

Az előadások sorában Dlusztus Imre kapott szót. „Szerkesztőségi őrszolgálat” című dolgozatában a szerkesztőségek és laktanyák azonosságaira épített föl szellemes gondolati párhuzamot. A laktanyákról, ahol az ör mindig befelé pásztáz a reflektorral, jobban tartva a belső ellenőrzéstől, mint a külső ellenségtől. Így nem is látja, mi történik a laktanyán (szerkesztőség) kívül... Aztán egy szerkesztő leállt a párhuzamok ismertetésével az előadó, s azt mondta, „lejárt a képes beszély ideje, azaz világossá vált, hogy a bolsevik frazeológiát kisajátító félrevertalizálásnál semmivel sem kisebb hazugság — már a szabadság kezdő fokán — az allegorikus beszély. A képi megfogalmazás végre az irodalomé legyen!” — tette hozzá.

Tanács István, a Népszabadság helyi tudósítóját következt. Elmesélte, nemrégiben olvasta a Petőfi Kör 1956-os nevezetes ülésének a Kapu által leközölt jegyzőkönyvét, s ugyanakkor tanúja lehetett két hete a MUOSZ-kongresszus vitájának is. A vilázzellem kulturáliságát összevetve állapította meg, mily sokat züllött 30 év alatt a szakma. Ezután kijelentette: nem arra van szükség, hogy a közel azonosan gondolkodók összejöjjenek és megértsék egymást azok, akik amúgy is egyetértenek — miközben ugyanolyan intoleránsak másokkal, mint a párt intoleráns a maga ellenfeleivel. Van azonban egy igen nagy tömeg — mondta Tanács István —, amely nem jár sem MDF-fórumra, sem másfajta gyűlésekre, s amelyet a tudás becsületének tönkretételével elbújtattak. „Nem az a kérdés tehát, hogy ki lesz a pártiskola, hanem az, hogy a társadalom e nagy tudattalan tömeget ki világosítja föl. S ehhez kellene az érvek, az együttműködési készség, tolerancia.”

A meghívottak előadásait követően hozzászólások hangzottak el. Pétervári Lajos arról beszélt, hogy a romániai problémák tükrében a saját helyzetünket is kritikusabban kell megítélni, s felhívta a sajtó figyelmét a kárpátaljai és szlovákiai

magyarok helyzetére. „Ott is durva dolgok történnek” — tette hozzá. Raffay Ernő azt kérdezte: „Ha ilyen jó újságírók vannak, mint ez az előadásokból látszott, hogy-hogy ilyen pocskék a sajtó?” Majd azt javasolta (mondván: „két lap van, ami ugyanazt a semmit írja”), hogy a Csongrád Megyei Hírlapot az MSZMP adja át az alternatívoknak, hisz „megvan bennük a szellemi potenciál — a Münnich Ferenc Társaságot kivéve —, hogy ezt a lapot gondozzák.” Lovási József — aki sokak meglepetésére, mint a megyei pártbizottság munkatársa mutatkozott be — kifejtette: olyan nyilvánosságot szeretne, amelynek talapzata a gondolkodás, a szóolás, a vélemény, a sajtó és a gyűlekezés szabadsága. Ennek érdekében kell megnyerni az MSZMP szálainak látszó szárnyát is, elfogadtatva, hogy természetesen lételem a fejlődésnek a vélemények szabad áramlása. Ehhez hozzátette: ő belülről próbálja a változtatást akarok táborát erősíteni. Sarnyai Zoltán következett, aki egy szegedi keresztény bázisközösség állásfoglalását olvasta fel a nyilvánossággal kapcsolatban. Magyarországon olyan nyilvánosságot tartunk nélkülöznek és igazságosnak — mondta —, amelyben az egyházak és felekezetek taglétszámmal arányos részt kapnak a tömegkommunikációs eszközökből — az Alami Egyházügyi Hivatal befolyásától függetlenül. Ezután kitért arra, a magyar közvélemény sok politikai és intézményes gaztettről szerzhett tudomást az elmúlt időkből. „Ebből a sorból azonban még mindig hiányzik a magyarországi egyházvilág elmuldt 40 évének részletes bemutatása.” Sarnyai Zoltán kifejtette: erre annál is inkább szükség van, mert az egyházak ma sem szabadok, csak az erőszakos egyházvilágostól fölváltotta az adminisztratív eszközökkel folyó egyházhibénítás.

A (szegedi) nyilvánosságról folytatott nagyszabású eszmecsere még sokan föl-szóaltak, s akiknek tudtak, válaszoltak a meghívottak. Am e hozzászólásokból sokszor az a hiány is érezhető volt, amit a demokratikus nyilvánosság nélkülözése tudatilag okozott az utóbbi évtizedek során.

Balogh Tamás

Mit gondol a...?

Igen, magam is ott voltam az MDF szegedi sajtó-fórumán szombaton. Nem gondoltam, hogy a Magyar Rádió szegedi stúdiójának munkatársa, Balog József számára ettől válik jelentőse a politikai matiné. Nem sejtettem, hogy ő engem fog tanulmányozni és vasárnap elhangzott glosz-szóját arra építi: hány-szor tekertem papírcsíkokból gurigát, és kivel, s mikor néztem össze. Személyemnek való érdeklődése tán meg is hatna, el is gyöngítene, ha meg nem kockáztatja köz-readni, mit gondoltam én ott és akkor... mint főszerkesztő...

Ó ugyanis, mint glosszá-jából megtudtam, megfejtette, mi jár a fejemben. Csupa utálatos dolog! Ró-

ményében: aljasságáról azonban van véleményem. Nem tudok elképzelni olyan demokratikus és szabad sajtót, amelyben ez megfér. Vitakozzon cikkemmel, megnyilvánulásaimmal, bírálja a lapot, amelyen ott a nevem, de hogy kitaláljon nekem gondolatokat, amelyeket majd utálatossá tehet?!?

Ettől eltekintve jól meg-voltam ezen a fórumon. Munkatársaim, kollégáim — akik előadói voltak — talán abban a szerkesztőségi közegben, ahol én gondolkodom — járatosabbak. Ők nem lesték a homlokomat, miközben mondták a magukét. Ők tudják, mi jár a fejemben.

Sz. Simon István